YÖNETİŞİM SÜRECİNDE BİR ARAÇ OLARAK MCDM VE GİS

MCDM AND GIS AS A TOOL IN THE GOVERNANCE PROCESS

Emrah FİRİDİN

Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Ortahisar, Trabzon

ORCID ID: 0000-0002-4602-7036

ÖZET

Postmodernizm 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren etkisini kamu yönetimi alanında da göstermiştir. Kamu yönetimi alanında postmodern uygulamalardan biri de yönetişimdir. Yönetişim, devlet merkezli ve tek taraflı karar verme süreçleri yerine, çok merkezli ve çok aktörlü karar verme süreçlerine önem vermektedir. Yönetişim sürecinde ise belirli araçlar, yöntemler ve ölçütler kullanılmalıdır. Çünkü yönetişim ile amaç, devletten vatandaşa kadar toplumdaki aktörlerin kararlara katılımının sağlanmasıdır. Bu aktörlerin kararlara nasıl katılacağı, neden katılması gerektiği gibi soruların cevabı, karar alma sürecine katılan aktörler tarafından bilinmeli ve belirtilmelidir. Böylelikle, karar verme sürecinde bulunana aktörlerin dikkat etmesi gereken hususlar belirlenecek ve yönetişimin amaçlarından biri olan toplumsal kabullenmeye ve memnuniyete katkı sunulacaktır. Dolayısıyla, yapılacak yatırımdan ya da faaliyetten etkilenecek aktörlerin istemlerinin ve çekincelerinin neler olduğuna ulaşabilmemize imkân verecek birtakım araçlara ihtiyacımız vardır. Bu konuda, Çok Kriterli Karar Verme (MCDM) ve Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) yöntemlerinden faydalanabiliriz. MCDM yönetişim sürecine; yapılacak faaliyetlerle alakalı olarak atılacak adımları, kamu kurumlarının, özek sektör temsilcilerinin, vatandaşların ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin istem, çekince, hedef ve kamu politikaları bağlamında ele alarak, mümkün olan en uygun kararın alınabilmesini sağlamaya yönelik bir karar verme analizi aracıdır. MCDM sürecinde bir konu hakkında karar alınırken uygulanan ölçütler; çok aktörlü katılım, toplumsal etki, ekonomik değer, aktörlerin farklı istemleri, hedefleri ve bağlı hususların belirlenmesi ve sürdürülebilirliktir. GIS ise daha çok özel sektör veya devlet kurumları tarafından faaliyet yapılacak alanındaki halkın öncelik ve taleplerinin dikkate alınarak, ilgili yatırıma veya kamu politikasına yön verilmesidir. Halkın gündelik ihtiyaçları, ekonomik durumu, istihdam ve yaşam kalitesi gibi göstergeler hazırlanacak plan ya da politikaya yansıtılarak, halkın katılımı ile gerçekleştirilecek karar verme sürecinden önce hazırlanmış olur. Bu sayede yönetişim süreci ne istediğini ve ne yapması gerektiğini bilen aktörler tarafından yürütülerek, yönetişime getirilen zaman kaybı ve formaliteye yönelik olması yönündeki eleştirilerinin de önüne geçilebilecektir.

Anahtar kelimeler: Yönetişim, MCDM, GIS, Katılım.

ABSTRACT

Postmodernism has also shown its effect in the field of public administration since the second half of the 20th century. Governance is one of the postmodern approaches in the field of public administration. Governance places emphasis on multi-centre and multi-actor decision-making processes rather than state-centered and unilateral decision-making processes. In the governance process, certain tools, methods and criteria should be used. Because the aim with governance is to ensure the participation of

the actors in the society, from the state to the citizen, in the decisions. The answers to questions such as how these actors will participate in the decisions and why they should participate should be known and specified by the actors participating in the decision-making process. In this way, the issues that should be paid attention to by the actors in the decision-making process will be determined and it will contribute to social acceptance and satisfaction, which is one of the goals of governance. herefore, we need a set of tools that will allow us to reach the demands and reservations of the actors who will be affected by the investment or activity to be made. In this regard, we can benefit from Multi-Criteria Decision Making (MCDM) and Geographic Information System (GIS) methods. MCDM, the steps to be taken in relation to the activities to be carried out in the governance process; It is a decision-making analysis tool aimed at ensuring that the most appropriate decision can be taken by considering public institutions, private sector representatives, citizens and representatives of non-governmental organizations in the context of requests, reservations, targets and public policies. The criteria applied while making a decision on a subject in the MCDM process; multi-actor participation, social impact, economic value, determination of different demands, goals and related issues of actors, and sustainability. GIS, on the other hand, is the direction of the relevant investment or public policy by the private sector or government institutions, taking into account the priorities and demands of the people in the area where they will operate. Indicators such as the daily needs, economic situation, employment and quality of life of the people are reflected in the plan or policy to be prepared, and are prepared before the decision-making process to be carried out with the participation of the public. In this way, the governance process can be carried out by actors who know what they want and what to do, and criticism of the time-wasting and formality brought to governance can be avoided.

Keywords: Governance, MCDM, GIS, Participation.

GİRİŞ

Son yarım yüzyıl kamu yönetimi alanını da etkileyen, ekonomiden siyasete birçok değişimin yaşandığı bir dönemdir. Kamu yönetiminde yaşanan değişimlerden biri de yönetişim yaklaşımıdır. Yönetişim, devletin ve toplumdaki aktörlerin görevlerinin yeniden tanımlandığı, sorumlulukların ve yetkilerin tekrar belirlendiği bir karar alma sürecidir. Bu süreç; devlet, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar ve özel sektör temsilcileri belirli bir konuda, aralarında hiyerarşik bir ilişki olmadan bir araya gelerek yönetişim süreci içerisinde karar alırlar. Yönetişim süreci farklı türleri bulunsa da genel olarak iyi yönetişim ilkeleri dâhilinde ürütülen bir süreçtir. İyi yönetişim ilkelerini aynı zamanda MCDM yöntemi ve GIS yöntemi için bir yol gösterici araç olarak da düşünebiliriz. MCDM çok boyutlu bir bakış açısıyla, ilgili konuyla alakalı olarak farklı karar analizle barındıran bir yöntemdir. Öne sürmüş olduğu seçenekler; karar alıcı aktörlere uzlaşı ile seçme şansı vermektedir. Aynı zamanda karar alıcı aktörler farklı seçenekler arasında SWOT analizi yapma imkânı da bulacaktır. GIS ise daha önceden sahadan alının verileri ve edinilen tecrübeleri istemli ve kullanılabilir hale getirerek, karar alıcıların konuyla ilgili çevresel, toplumsal ve ekonomik etkileri öğrenebilme imkânı sunacaktır. GIS ve MCDM'nin ilgili aktörlerce etkin bir şekilde uygulanacağı yöntem ise yönetişim yaklaşımıdır.

YÖNTEM

Çalışmada postmodern kamu yönetimi anlayışının yansımalarından biri olarak kabul edilen yönetişim yaklaşımı, literatürdeki analiz ve tartışmalar dâhilinde ele alınmıştır. Yönetişim türleri, yönetişimin kamu yönetimine katkıları ve yönetişime getirilen eleştiriler incelendikten sonra, Çok Kriterli Karar Verme süreçleri ve Coğrafi Bilgi Sistemi uygulamalarının; yönetişimin, karar verme sürecine katılan aktörler arasında daha etkin olması konusundaki işlerliği ele alınmıştır.

YÖNETİŞİM

Yönetim, geleneksel yönetim fonksiyonlarının kurallarıyla yerine getirilen tek taraflı bir olgu iken, bu durum yeni çok katmanlı ve birlikte yapılarak karakterize edilen yönetişim faaliyetinden çok farklıdır (Lockwood, 2010: 754). Yönetişim kavramının akademik çalışmalara konu olması ise yönetim olgusunda bir değişime gidilmesi konusunda farkındalığı artırmıştır (Aguilera & Cazurra, 2009: 376). Bazı yazarlarca kökenlerinin 16. yy'a kadar dayandığı ifade edilse de (Gaudin, 1998: 47); günümüz anlamında yönetişim ilk kez, her ne kadar kavram olarak olmasa da yöntemsel olarak Dünya Bankası'nın Sahraaltı Afrika Ülkeleri'nin krizlerden ve yoksulluktan kurtulmaları için hazırladığı 1989 tarihli Sub-Saharan Afrika: From Crisis to Sustainable Growth Raporu'nda yer almıştır. Daha sonra yönetişim İngiltere'de ve ABD'de yazın ve uygulama alanında çokça rastlanır bir kavram olarak, gelişmiş ülkelerde kabul gördüğü gibi gelişmekte olan ülkelerce ve diğer uluslararası kuruşlarca da benimsenerek, dünyanın geneline yayılmıştır (Stoker, 1998: 18).

Yönetim tek taraflı iletişim kanallarının kullanıldığı, hiyerarşik bir örgütlenmeyi ifade ederken; yönetişim ise çok yönlü iletişim olanaklarının olduğu, karar verme süreçlerinde farklı aktörlerin yer aldığı bir süreci ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için ise, yönetişim sürecinde STK, özel sektör ve devlet temsilcileri arasında sürekli olarak açık ve demokratik diyalog kanalları görünür şekilde olmalıdır (Mercer, 2003: 745). Yönetişim devletin geleneksel yapısına karşı çıkmaktadır. 1980'lerden sonra ortaya çıkan küreselleşme ve beraberinde yerellik olguları, yönetimin tek bir aktör olarak merkezi otoritelerin tek eline bırakılamayacağına işaret eder (Rosenau, 1992: 3). Yönetişim anlayışına göre devlet, yeni kamu yönetimi anlayışının bir gereği olarak kürek çeken değil dümen tutan bir vasfa haiz olmalıdır. Burada devlet faaliyetleri yüklenici bir rolde değildir. Devletin görevi toplumdaki aktörleri; özel şirketler, vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları (STK) ve diğer paydaşları bir konu üzerinde bir araya getirerek, onlar arasında eşgüdümü sağlamaktır. Bu eş güdüm sadece toplumsal aktörler arasında sağlanması gereken bir düzeyle sınırlı kalmamaktadır. Yönetişim postmodernizm ürünü olan birçok türde ve farklılıkta alanlarla ve olgularla da ilişkilidir. Çünkü yönetişimi açıklamak için birçok kavram ve disiplinden faydalanılması gerekmektedir (Doğan, 2017: 36). Dolayısıyla yönetişim bu olgu ve kavramlar arsında da eşgüdüm sağlayarak aralarında bağ kurabilecektir. Bu durum onu postmodern kamu yönetimini en önemli yönetim aracı haline getirmiştir (Aliyev, 2023: 71).

Yönetimin bir süreç olarak ve birlikte-işteş bir anlayışla gerçekleşmesi anlamına gelen yönetişim; kamu, özel sektör ve STK'lar yerel ve ulusal sorunların çözümü noktasında, beraber çalışacakları yeni bir yönetim anlayışını ifade etmektedir (Kooiman, 1999: 68). Yönetişimden bahsetmek için demokrasinin gereklerinin benimsenmesi, sürdürülebilir kalkınma, insan haklarının önceliği ve piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik yapının varlığı gibi olguların bulunması gerekmektedir (Grindle, 2004: 527). Bu nedenle yönetişim STK, devlet ve piyasanın, arasındaki sınırların ve ilişkilerin yeniden tanımlandığı bir olgu olarak da görülebilir (Kooiman & Vilet, 1993: 64). Yönetişim, yeni bir yönetimsel araç ortaya koymanın daha ötesindedir, o kamu hizmetlerinin en iyi şekilde yerine getirilmesi anlamına gelir (Stoker, 1998: 18). Nitekim yönetişim süreci karşımıza dört farklı düzeyde çıkabilir: kamu düzeyinde, özel sektör düzeyinde, STK düzeyinde ve kişisel düzeydedir (Yılmaz, 2010: 84).

Yönetişim yaklaşımının savunucularına göre yönetişim; vatandaşların taleplerini ve çekincelerini yöneticilere ve toplumdaki diğer aktörlere ulaştırabilmeleri konusunda önemli bir araçtır. Bu sayede toplumdaki aktörler arasında etkileşim artacak ve toplumsal memnuniyete ve toplumsal mutabakata daha yakın olunacaktır. Dolayısıyla yönetişim, toplumsal aktörler arasındaki güven ve duygudaşlık duygusunu besleyen bir araç haline gelebilecektir. Böylelikle demokratik değerlerinde gelişime katkı sağlanabilecektir. Nitekim tüm aktörlerin samimi bir katılımı ile gerçekleştirilecek yönetişim süreçlerinin çıktıları, kamusal değerlerin korunmasında ve güçlendirilmesinde rol oynayabilecektir.

Yönetim gücün ve otoritenin dağıtılması anlamına gelmektedir. Burada devletin sahip olduğu geleneksel gücün, yönetişim süreçleri içerisinde hangi biçimlerde karşımıza çıkabileceği sorusu akla gelmektedir. Parlak'a göre (2013: 290) yönetişimin siyasal, sistemsel ve yönetsel olmak üzere üç boyutu vardır: Sistemsel boyutuyla yönetişim; devletteki gücün yerel yönetimler, STK'lar ve özel sektöre aktarıldığı bir süreci ifade etmektedir. Siyasal boyutuyla yönetişim; vatandaşların her alanda ve şekilde karar alma süreçlerine katıldığı, demokratik meşruluğun sağlandığı bir süreci ifade etmektedir. Yönetsel olarak

yönetişimde ise, iyi yönetişim ilkeleri tarafından belirlenen koşullar dâhilinde sağlanan ve denetlenebilen bir süreçten bahsedilmektedir.

Yönetişim Türleri

Yönetişim farklılıkları yansıtan bir kavramdır. Yönetişimin temelleri bu farklıların anlaşılabilmesi ve uzlaştırılabilmesi düşüncesiyle atılmıştır. Dolayısıyla yönetişimin kendi de farklı yöntem ve türlere sahip olan süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetişimin uygulama alanı ve süreçleri farklılık gösterin birçok türü vardır. Bu yönetişim türleri genel olarak yatay birliktelik, açık iletişim kanalları ve süreç odaklı bir süreç içerisinde karar alma amacı gütmektedirler. Çalışma kapsamında genel olarak; iyi yönetişim, ağ yönetişimi, kurumsal yönetişim, çevresel yönetişim ve yerel yönetişim olarak sayabiliriz. Çevresel yönetişim günümüzde başta iklim değişikliğinin neden olduğu çevresel sorunların etkisini azaltmak için ortaya konmak istenen yerel ve küresel çabanın, yönetim alanındaki uzantısıdır. Kurumsal yönetişim, kurumun paydaşları arasındaki ilişkiyi rıza, kabul ve karşılıklı güven ortamında sürdürmek için kullanılan bir yöntemdir. Ağ yönetişimi, farklı alanlarda faaliyet gösteren birimlerin, kuruluşların ve toplulukların, bir konunun kendilerini ilgilendiren her bir yönü etrafında çalışmalar yaparak, eşgüdüm ilkesi dâhilinde gerçekleştirdikleri yönetim sürecidir. 1845 tarihli Osmanlı Devletindeki İmar Meclisleri Ağ yönetişimi uygulamalarını anımsatan bir örnek olarak gösterilebilir. Yerel yönetişim ise kısaca, yereldeki aktörlerin daha yaşanılabilir bir kent oluşturma ve daha demokratik uygulamalarla yönetilen bir yerel yönetimi tesis etmek için yapılması gereken faaliyetleri, ilkeleri ve yeni kurumları belirlemeye odaklanmaktadır. Çalışmanın odağındaki yönetişim türü olması hasebiyle, sadece iyi yönetişimden bahsedeceğiz.

İyi Yönetişim:

İyi yönetişim, yönetim sürecinde uygulanacak veya yönetişim sürecinde dikkat edilmesi gereken ilkeleri içermektedir. Bir yol haritası ya da yönetişimin kullanım kılavuzu gibi olduğunu ifade edebiliriz. Fakat iyi yönetişim sadece etkin bir yönetişim sürecinin nasıl sağlanacağı ile ilgili ilkeler getirmekle kalmaz, aynı zamanda yönetişim sürecinin etkili olabilmesini sağlayacak ve iyi yönetişim ilkelerinin uygulanabilirliğini mümkün kılacak mekanizmaların da oluşturulması gerekliliğine vurgu yapar. Tüm bu sürecin iyi yönetişim dâhilinde işleyebilmesi için; hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik, cevap verebilirlik, şeffaflık ve katılım gibi iyi yönetişim ilkelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Hukukun üstünlüğü; hukukun üstünlüğü (the rule of law) kavramı etkin olduğunda devletin, toplum ve hukuk üzerindeki vesayeti ortadan kalkmakta; hukuk araçsal öneminden sıyrılmakta ve tek amaç, bağımsız bir hukuk aracılığıyla adaleti tesis etmek olmaktadır (Göksu, 2007: 62). Hukukun üstünlüğü anlayışının sağlanması için birtakım şartların bulunması gerekmektedir. Biçimsel yaklaşıma göre hukukun üstünlüğünün üç şartı bulunmaktadır (Kurtulmuş, 2021: 664): Birinci şart; yasaların, devlet görevlileri ve siyasi erk sahipleri de dâhil olmak üzere, tüm toplum için geçerli olması, herkesin kanunlar önünde eşit olmasıdır. İkinci şart; kanun değişikliklerinin toplumla paylaşılması ve kanunların sürekli değişmemesi gerekmekte, kanunların toplumsal ve siyasal hayatı düzenlemek ve bireylerin davranışlarını yönlendirmek için gerekli özelliklere sahip olmasıdır. Üçüncü şart; kanunların tarafsızca ve titizlikle uygulanması ve herkesin kanunlara tabi olmasını sağlamak için gereken kurumsal çerçevenin tesis edilmesidir.

Hesap verebilirlik; hesap verebilirlik (accountability) literatürde hesap verebilirliğin üç temel özelliğine dikkat çekilmektedir (Eryılmaz & Biricikoğlu, 2011: 22; Mulgan, 2000: 555): Birinci olarak hesap verebilirlik, dışsal bir olgu olarak kişinin dışındaki başka bir kişi ya da otoriteye açıklamada bulunması anlamına gelir. İkinci olarak hesap verebilirlik, sosyal etkileşim ve karşılıklılık içeren hesap verebilirlik, açıklamada bulunmayı, cevapları araştırmayı, sorgulamayı ve yapılan hataları düzeltmeyi ve sonuçta uygulanacak yaptırımları kabul etmeyi gerektirmektedir. Üçüncü olarak ise hesap verebilirlik ilişkisinde hesap soranın, hesap sorabilme hakları kabul edilmekte ve bu normal bir durum olarak görülmektedir.

Cevap verebilirlik; iyi yönetişimin temel unsurlarından biri olarak kabul edilen cevap verebilirlik (responsiveness), vatandaşların ve STK'ların devlet kurumlarınca dinlenilerek, onlar tarafından sorularının cevaplandırılması anlamına gelmektedir (Acar, 2003: 51). Cevap verebilirlik sayesinde, mantıklı-makul bir zaman dilimi içerisinde, taraflara bu süreç hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır. STK'lar cevap verebilirlik mekanizmasının daha hızlı çalışmasını sağlama yönünde aktif rol oynayabilmektedirler (Emini, 2013: 43). Cevap verebilirlik, klasik kamu kamu yönetimde olduğu gibi

astın üste karşı bir sorumluluğu değil, yetki ve sorumluluğu olan kurumların topluma karşı bir görevi niteliğindedir.

Şeffaflık; şeffaflık (tranparency), devletin, hedeflerini, bu hedeflere ulaşmak için uyguladığı politikaları ve bu politikaların yarattığı sonuçları izlemek için gerekli olan bilgiyi düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenilir bir biçimde sunmasıdır (Kalkan & Arslan, 2009: 27). Şeffaflığın sağlanabilmesi için vatandaşlar ve diğer aktörler tarafından resmi makamların bilgilerine ulaşılabilir olunması ve bu bilgilerin kişi ve gurupların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde şeffaf olmaları gerekmektedir (Johnston, 2015: 5). Şeffaflık ve açıklık, iyi yönetişimin uygulanmasına yönelik mekanizmalardan biridir. Her ikisi de vatandaşların hükümetin onlar adına aldığı kararları değerlendirmeleri için uygun koşullar yaratmaya yardımcı olur. (Mumladze, 2023: 317). Çünkü şeffaflık yönetişim aktörleri tarafından hizmetin her aşamasının görülmesi anlamına geleceği için bir değerlendirme aracı haline gelebilecektir.

Katılım; katılım (participation) katılım hem yönetişim sürecindeki ilkelerden biridir hem de yönetişim sürecinde aktörlerin iletişime ve etkileşime geçebileceği ortamı oluşturan başlıca bir süreçtir. Dolayısıyla katılımın olmadığı bir süreçte vatandaş ve STK'lar işlevsiz kalacaklardır (Arsmstrong, 2002: 104). Katılım demokrasinin gereklerinden biridir. İyi yönetişim sürecinde katılım ast üst ilişkisi çerçevesinde gerçekleşmemektedir. İyi yönetişim sürecinde aktörler arsında yatay bir iletişim ve ilişki söz konusudur. Dolayısıyla aktörler eşit söz hakkına sahiptirler. Yönetişimini kurguladığı katılım ve karar verme süreçlerinde, yaşam alanlarının korunması esas alınarak, özel sektör, devlet ve kâr amacı gütmeyen STK'ların (Non-Profit NGO) yer aldığı bir yapı yer almaktadır (Lindhjem & Zandersen, 2015: 117).

Yönetişime Getirilen Eleştiriler

Yönetişim öncelikle uygulama konusunda eleştirilmektedir. Çünkü yönetişim aktörlerinden biri olan devlet vatandaşların tamamına karşı sorumlu olarak, sorumluluğu üzerine alan tek aktördür. Nitekim bu özelliğinden dolayı devlet reel politik ve ülkedeki dengeleri de göz önünde bulunduracaktır. Yönetişim sürecindeki diğer aktörler ve STK'lar bu konuda daha az sorumluluğa sahiptir. Diğer taraftan vatandaşlar yönetişim süreçleri içerisinde yer almak konusunda istekli olmayabilirler. Bu isteksizlik özel sektör ve devlet kurumları içinde geçerlidir. Yönetişim sürecindeki aktörler, bir araya gelmelerine sebep olan konuları birbirlerine karşı ideolojik ya da siyasi üstünlük kurma aracı olarak da kullanabilir.

Yönetişim sürecine getirilen bir eleştirilerden bir diğeri de yönetişim sürecinin sonuçlardan çok süreçlere odaklandığı yönündedir. Süreçlerle çok fazla zaman kaybetmenin kamusal faydaya zarar vereceği düşünülmektedir. Bununla beraber, yönetişim sürecinde izlenecek yollardan bizi olan iyi yönetişim ilkelerinin her birinin başlı başına bir uygulama sorunu içerisinde olduğu da düşünülmektedir. Diğer taraftan yönetişimin piyasa modelinin başarısızlıklarını perdelemek için kullanılan bir araçtan başka bir işlevinin olmadığını düşünenlerde vardır.

MULI CRITERIA DECİSİON MAKING

Çok kriterli karar verme yöntemleri, ölçülebilen ve ölçülemeyen stratejik ve operasyonel faktörleri aynı anda değerlendirme imkânı sağlayan, karar verme sürecine çok sayıda kişiyi dâhil edebilen analitik yöntemlerdir (Çelikten, 2019: 582). Multi Criteria Decision Making (Çok Kriterli Karar Verme-MCDM) içerisinde VIKOR, MAUT, PROMETHEE, TOPSİS ve AHS gibi toplumsal ve yönetimsel analiz, analitik, istatistik teknik ve yöntemlerini bulunduran bir karar verme aracıdır. Bu yöntem ve teknikler karar alıcılara nesnel birtakım kriterler verebileceği gibi; ondan öznel çıkarım yapabilmelerini sağlar ve alternatifler sunar (Özen & Orçanlı, 2013: 292). Bazı kaynaklarda MCDM-MCDA (Multi Criteria Decision Analysis) ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. MCDM, karar alma süreçlerinde farklı kriterleri sınıflandırarak en etkili kararı vermeyi amaçlamaktadır. Yönetişim sürecinde MCDM'nin uygulanabilmesi için yönetişim kültürü, kararlara katılım araçları ve mekanizmaları ve sürece uygun çıkarılan kanunlara ihtiyaç vardır (Wasis ve diğerleri, 2023). Norveç örneğinde olduğu gibi, MCDM uygulanarak, projelerin ekonomik getirilerinin hesaplanmasının yanında, toplumsal ve çevresel etkilerinin de hesaplanabileceği bir çalışma yürütülmektedir (Lindhjem & Zandersen, 2015: 119-120). MCDM, ekonomik ya da kamusal bir yatırımda çevresel, teknik, ekonomik ve siyasi kriterlerin göz önüne alınacağı bir sürecin, işletilebilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Terrados ve diğerleri, 2009: 2024). MCDM, çevreyi, insan hayatını ve ekonomiyi ilgilendiren yatırımların inşası

sürecinde, vatandaşın karar alma süreçlerine katılımını, sürdürülebilir bir yatırım yapılması adına gerekli olarak görmektedir (Phokar & Ramanchandran, 2004: 366). Bu yöntemle yapılacak yatırımların SWOT analizi de gerçekleştirilmiş olacaktır.

Thomas L. Saaty (1980) tarafından 1977 yılında karmaşık problemlerin çözümü için geliştirilen ve birçok alanda uygulanan bir MCDM yöntemidir (Özbek, 2014: 212). MCDM mümkün olan en çok aktörün karar verme süreçlerine katılarak; birçok veriyi toplamayı, analiz etmeyi ve bir değer haline getirmeyi amaçlar. MCDM farklı paydaş değerlerini kullanarak kriter oluşturur. MCDM finansal olmayan sorunlara yönelik alternatifler üretmektedir (Huang vd., 2011: 3582). Bu yöntem, çelişen ve ölçülemeyen (farklı birimlere sahip öznitelikler) kriterlere sahip MCDM problemlerini çözmek için geliştirilmiştir, uzlaşmanın çatışma için kabul edilebilir olduğunu varsaymak, çözüm ve karar verici bir çözüm istediğinde ideal çözüme en yakın olan alternatifler ise şunlar olabilir: belirlenen tüm kriterlere göre değerlendirme yapmak (Kabir & Tesfamariam, 2013: 1178). MCDM kriterleri ise; erişilebilir, ayırt edilebilir, soyutlanabilir, anlaşılabilir, doğrulanabilir, ölçülebilir, rafine edilebilir ve kullanılabilir olmalıdır (Brugha, 2004: 1156).

GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM

Geographic Information System (Coğrafi Bilgi Sistemi-GIS) bir yönetim ve karar verme süreci aracı olarak, yatırımların ya da faaliyetlerin yapılacağı bölgedeki halkın ihtiyaçları ve talepleri başta olmak üzere, bölgesel değerleri de göz önüne alarak hazırlanmış raporlardır. MCDM vatandaşların, özel sektör temsilcilerinin, devlet yetkililerinin ve yerel birliklerin katılımıyla oluşan daha teknik bir süreci ifade ederken, GIS çevresel meselelerde, halkın değerleri, çekinceleri ve tercihlerini dikkate alan bir yöntemdir (Higgs ve diğerleri, 2008: 596). GIS, mekânsal bilginin verimli bir şekilde depolanması, analizi ve yönetimi için kullanılabilen, hızla gelişen bir teknolojidir; çünkü çevresel veya doğal kaynak yönetimi kararları neredeyse her zaman mekânsal bilgilerin analizini gerektirir (Tkach & Simonovic, 1997: 27). Diğer taraftan GIS, endemik türlerin yaşam alanlarındaki faaliyetlere yönelik karşılaştırmalı analiz ve alternatifler de sunmaktadır. Dolayısıyla GIS, geri döndürülmesi zor ya da imkânsız zararların ortaya çıkmasını önlemede kullanılabilir.

ABD'deki bazı eyaletlerde, projeler her açıdan usulüne uygun hazırlansa dahi, o bölgede yaşayan vatandaşlara rahatsızlık vereceği düşüncesinden yola çıkılarak yöre sakinlerine "Host Fee" (ev sahibi ücreti) ödemektedirler (Cossu, 2009: 2616). Burada dikkat edilmesi gereken husus, bölge halkına yapılan ayni ve nakdi ödemelerin bir ''sus payı'' olarak görülmemesidir. GIS, mekânsal bilgi ile analitik yeteneklerine dayalı olarak karar verme sürecini kolaylaştırırken; birçoğu, ele alınan problemde yer alan mekânsal bilgiyi karar vericinin kavramasını artıran bir grafiksel kullanıcı ara yüzü ile donatılmıştır (Tkach & Simonovic, 1997: 27). Birleşik Krallık'ta radyoaktif atıkların bertarafı için uygun sahaların aranmasında çok kriterli değerlendirme tekniklerinin GIS ile entegrasyonun önemi vurgulanmıştır (Carver, 1991: 322).

GIS farklı politikalar ve stratejiler için de kullanılan bir yöntemdir. İngiltere ''Heart and Mind'' olarak sistematik hale getirdiği yöntem ile Kuzey İrlanda'daki olayları bastırmayı amaçlamıştır. İngiltere'nin 1970'li yıllarda Kuzey İrlanda ile arasındaki olayları önleme konusunda edinmiş olduğu tecrübeler, isyan çıkaran ya da protesto eden halkın karşısına mümkün olduğunca az "güç" ile çıkmak olmuştur (Dixon, 2009: 457). Bu sayede sahadan elde edilen bilgiler ve tecrübeler sistematik hale getirilerek, karar verme süreçlerinde azami dikkat edilen bir veri haline gelmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yönetişim günümüzün yönetim anlayışında yer edinmiş bir kavramdır. Demokrasinin karar verme süreçlerindeki yansıması ya da meşruluk aracıdır. İyi yönetişim ilkeleri ise bu meşruluğu sağlayacak ilkeleri temsil etmektedir. Aslında tüm iyi yönetişim ilkeleri birer MCDM kriteri olarak görülebilir. Çünkü katılımdan şeffaflığa kadar tüm iyi yönetişim ilkeleri bir olgu olarak, belli bir durumu ya da değeri temsil etmektedir. Yönetişim sürecinde yer alan aktörler iyi yönetişim ilkelerinden yararlanarak; karar verme aşamasında kullanacakları MCDM ve GIS yöntemlerinin ana hatlarını oluşturabilirler.

''Farklı durumlar farklı yönetilmelidir'' deyişi GIS ve MCDM'nin uygulanması hususunda bizi teşvik edecektir. Her ne kadar yönetişim ilke ve süreçleri aktörlerin katılımına ve karar verme süreçlerinde çoğulculuğa önem verse de her konunun çözümü ve konunun muhatapları ile iletişim kurabilmek için

farklı kriterlerin ve ilkelerin olabileceğini unutmamak lazım. Bu konuda MCDM ve GIS yöntemlerinden faydalanmak, olası faaliyet ya da yatırımlarım topluma, devlete ve özel sektöre kazanımları anlamında olumlu yansıyacaktır. Bu kriter ve ilkelerin oluşumu için ise çok aktörün katılımı ile sağlanacak yönetişim süreçlerine gereksinim bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Acar, P. (2003). Cevap verebilirlik ve iyi yönetişim. İyi Yönetişimin Temel Unsurları, www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/iyi%20yönetim/cevap%20verebilirlik.pdf.

Aguilera, R. V. & Cazurra, A. C. (2009). Codes of good governance. Corporete Governance: An International Review, 17 (5), (P.p. 376-387).

Aliyev, E. (2023). Yönetişim türleri ile sürdürülebilir kalkınma amaçları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 6 (1), (Pp. 70-80).

Armstrong, K. A. (2002). Rediscovering civil society: the european union and the white paper on governance. European Law Journal, 8 (1), (P.p. 102-132).

Brugha, C. M. (2014). Structure of multi-criteria decision-making. Journal of Operational Research Society, 55 (11), (Pp. 1156-1168).

Carver, S.J. (1991). Integrating multi-criteria evaluation with geographical information systems. International Journal of Geographical Information Systems, 5, (Pp. 321-339).

Cossu, R. (2009). The economics of municipal solid waste management. Waste Management, 29, (P.p. 2615-2617).

Çelikten, M., Gılıç, F., Çelikten, Y. & Yıldırım, A. (2019). Örgütlerde karar verme süreci: bitmeyen bir tartışma. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15 (2), (Pp. 581-592).

Dixon, P. (2009). Hearts and minds ? british counter-ınsurgengy strategy norhern ıreland. Journal of Strategic Studies, 32 (3), (P.p. 445-474).

Doğan, K. D. (2017). Postmodern kamu yönetiminin kavramsal temeller çerçevesinde yönetişim yaklaşımı: literatür taraması. Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi, 10 (1), (Pp. 27-45).

Emini, F. T. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü: TÜSİAD örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 36, (P.p. 43-56).

Eryılmaz, B. & Biricikoğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. İş Ahlakı Dergisi, 4 (7), (P.p. 19-45).

Gaudin, J. P. (1998). Modern governance, yesterday abd today: some clarification to be gaining from french goverment policies, International Social Science Journal, 155, (P.p. 47-55).

Göksu, H. T. (2007). Kanun devletinden hukukun üstünlüğüne. Sayıştay Dergisi, 64, (Pp. 59-68).

Grindle, M. S. (2004). Good enough governance: reduction and reform in developing countries. Administration and Institutions, 17 (4), (P.p. 525-543).

Higgs, G., Berry, R., Kidner, D. & Langford, M. (2008). Using IT approaches to promote public participation in renewable energy planning: prospects and challenges. Land Use Policy, 25, (P.p. 596-607).

Huang, I.B., Keisler, J., & Linkov, I. (2011). Multi-criteria decision analysis in environmental sciences: Ten years of applications and trends. Science of the Total Environment, 409 (19), (Pp.3578–3594).

Johnston, M. (2015). Good governance: rule of law, transparency, and accountability. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/ ddocuments/un/unpan010193.pdf.

Kabir, G., Sadıq, R. & Tesfamariam, S. (2014). A review of muti criteria decision making method for infrastructure management. Structure and Infrastructure Engineering, 10 (9), (Pp. 1176-1210).

Kalkan, A. & Alparslan, A. M. (2009). Şeffaflık, iletişim ve hesap verebilirliğin yerel yönetim başarılarına etkileri, Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1 (1), (Pp. 25-40).

Kooiman, J. (1999). Social political governance. Public Management: An International Journal and Theory, 1, (P.p. 67-92).

Kooiman, J. & Vilet, V. M. (1993). Governance and Public management managing public organization. London: Sage Publication

Kurtulmuş, F. (2021). Prosedürel demokrasi ve hukukun üstünlüğü. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi, 23 (2), (Pp. 661-667).

Lindhjem, H. & Zandersen, M. (2015). Landscap experience as a cultural ecosystem in nordic context: concepts, values and decision making. Nordic Council of Minister, ISBN: 978-92-893-4239-1.

Lockwood, M. (2010). Good gevernance for terrestrial areas: a framework. Journal of Environmental Management, 91 (3), (P.p754-766).

Mumladze G.(2023). Open governance, based on the principles of accountability and transparency, as the foundation of a democratic society on the example of the public sector of georgia. ESI Preprints, 15, (Pp. 317-324).

Mercer, C. (2003). Performing Partnership: civil society and the ılusions of good governance in tanzania, Political Geogrephy, 22, (P.p. 741-763).

Mulgan, R. (2000). Accountability: an ever-expanding concept?. Public Administration, 78 (3), (Pp. 555–573).

Özbek, A. (2014). Yöneticilerin çok kriterli karar verme yöntemi ile belirlenmesi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 24, (Pp. 209-225).

Özen, Ü. & Orçanlı, K. (2013). Çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHS ve TOPSİS'in e-kitap okuyucu seçiminde uygulanması. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (3), (Pp. 282-311).

Parlak, B. (2013). Yönetim bilimi ve çağdaş yönetim teknikleri, 2. Baskı, Ankara: Beta Basım A.Ş.

Phokar, S. D. & Ramanchandran, M. (2004). Application of multi criteria decision making to sustainable energy planning: a review. Birla Institute of Technology and Science, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 8, (P.p. 365-381).

Rosenau, J. N. (1992). Governance: order and change in world politics. James N. Rosenau ve Ernst Otto Czempiel (Ed.), içinde (1-29), Governance Without Government: Order and Challange in World Politics, Cambridge University Press.

Stoker, G. (1998). Governance as theory: five positions, International Social Science Journal, 50 (1), (P.p. 17-28).

Terrados, J., Almonacid, G. & Higueras, P. P. (2009). Proposal a combined methodology for renewable energy planning: application to a spain region. Renewable and Sustainable Energy Rewievs (13), (P.p. 2022-2030).

Tkach, R. J. & Simonivic, S. P. (1997). A new approach to multi-criteria decision making in water resources. Journal of Geogrpahic Information and Decision Analysis, 1 (1), (Pp. 25-44).

Wasis, W., Suparji, S., Kusnanik,. N. W. & Kartini, U. T. (2023). Optimazition with fuzzy multiple criteria decision making for integration governance, and management study programs. Indonesian Journal of Multidiciplinary Research, 3 (2).

Yılmaz, M. (2010). Yönetimden yönetişime: trabzon ilçe belediyeleri üzerine bir inceleme. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 3 (5), (P.p. 83-100).